

CULTURA I COHESIÓ SOCIAL EN LES RELACIONS LOCALS I INTERNACIONALS

Alfons Martinell Sempere

A ningú se li escapa la importància de la dimensió cultural en la majoria de conflictes i tensions a nivell dels escenaris internacionals, com en la vida de les nostres grans ciutats. Aquest fet ha obligat a una nova lectura o mirada de les ciències socials als fenòmens culturals, estudiant les seves repercussions i buscant solucions als nous problemes plantejats. El mateix fet que les relacions entre cultura i cohesió social es plantegin en un fòrum sobre temes de seguretat n'és una mostra.

Aquest tema es podria tractar des de diferents perspectives, de les quals prefereixo orientar-me a alguns aspectes que es poden incorporar o tenir en compte en l'elaboració de polítiques o plans d'acció a partir d'algunes reflexions i propostes:

Els processos de globalització i la crisi de l'Estat nació ha generat nous escenaris geopolítics que incideixen en les relacions socials, com en l'estructura del seu funcionament. Les repercussions socioeconòmiques provoquen una major mobilitat i desplaçament producte dels desequilibris econòmics i l'augment de la inestabilitat i pobresa en algunes zones del món. La mobilitat s'ha dirigit als països de l'anomenat Nord i principalment a les grans zones urbanes que s'estan desenvolupant en tots els continents. Aquestes noves realitats tenen unes repercussions immediates que no es corresponen a les previsions clàssiques que es poden resumir en:

Recepció d'un gran nombre de persones procedents d'altres cultures que constitueixen unes noves realitats multiculturals als països i ciutats d'acollida.

Impacte d'aquesta mobilitat en les estructures dels serveis públics locals: educació, sanitat, serveis socials, habitatge, etc., que en la consideració dels drets ciutadans tota societat ha de posar a disposició de la nova població.

L'ésser humà és ésser humà sigui d'on sigui i allà on es trobi. Els problemes socials i el benestar es plantegen com a problemes supranacionals.

Dificultat de les comunitats autòctones d'acceptar aquestes noves poblacions que no coincideixen amb els seus antecedents culturals i no responen a la mateixa identitat i memòria col·lectiva compartida.

D'alguna forma hem d'acceptar que aquests desplaçaments generen una ruptura d'un equilibri ambvivicencial, de la mateixa forma que incorporen una nova possibilitat de relació intercanvi.

Les identitats culturals uniformadores es veuen alterades per la incorporació d'altres cultures en la vida ciutadana que portarà a noves realitats d'interacció cultural. De la mateixa forma, la necessitat d'interlocució entre comunitats culturals es fa cada vegada més necessària, però té grans dificultats per problemes socials, jurídics o d'estructuració social dels grups culturals emigrants.

En aquests nous contextes la vida local adquireix una gran importància davant els fenòmens de la globalització, establint una nova agenda de les seves polítiques d'acord amb les seves noves realitats. Les polítiques de proximitat responen a les necessitats més reals, malgrat els grans fluxos de la societat de la informació, ja que la majoria d'aspectes capitals de la vida del ciutadà es donen en l'àmbit local malgrat la mundialització.

En aquest sentit, podem afirmar que la cultura adquireix la seva importància quan és capaç d'aportar una plusvàlua a la vida social i convertir-se en una eina al servei de la cohesió social i la convivència. Algunes de les bones pràctiques en aquest camp es poden resumir en els següents aspectes:

- Reforçar i equilibrar la identitat cultural mitjançant intervencions que sostinguin la memòria col·lectiva en contacte amb la contemporaneïtat. Fomentant el respecte a noves identitats capaces de construir noves realitats culturals fruit d'aquest contacte i mestissatge.
- Contribució a la participació política a través de les plataformes culturals com laboratori d'experiències, a partir de sistemes de cogestió que faciliten les pròpies característiques d'alguns àmbits de la cultura.
- Recuperar i usar l'espai públic com a expressió de la convivència a partir de les pràctiques expressives i les confluències de diferents grups culturals.
- L'acció cultural i la seva projecció representen un suport directe i indirecte a la indústria, empresa i artesanía cultural d'àmbit local com a motor de desenvolupament socioeconòmic.
- Projectar-se a una presència exterior internacional i establir canals d'intercanvi amb altres realitats.
- Protecció del patrimoni i la memòria col·lectiva per mitjà de processos d'informació i educació que situïn la cultura entre els seus antecedents i les noves realitats.
- Millorar la imatge i visibilitat de la comunitat mitjançant la difusió i coneixement de la creativitat i expressivitat local.
- Les polítiques culturals locals i regionals es converteixen en una plataforma de difusió de processos artístics i científics.
- Proporcionar activitats, espais i temps per a un lleure constructiu a partir de l'expressivitat i en contratendència al monopoli de les indústries del lleure i els mitjans de comunicació.
- Atreure visitants, públics, espectadors, turistes al seu espai territorial i a la seva forma de presentar la seva cultura.
- Foment de la creativitat plural i a nivell de formació i inici. Definint un rol o estatut dels artistes.
- Foment de la diversitat d'actors, agents públics, consumidors que actuïn directament o indirectament en el desenvolupament de la cultura acceptant les noves realitats culturals emergents.
- Establir estratègies de formació general i artística a diferents nivells que permetin fomentar un capital humà en cultura a partir de la integració de nous formes expressives que incorporin a tots les realitats ciutadanes.
- Establir polítiques de compensació educativa i social per a la població que no ha tingut o no té accés a la participació cultural.
- Coordinar agendes comunes amb altres polítiques (educació, sanitat, medi ambient, treball, turisme etc.) per a una major centralitat de la cultura en aquests processos de desenvolupament.

De la mateixa forma que en aquesta primera part ens hem centrat en el local, les dimensions culturals en les relacions internacionals estan adquirint dia a dia una gran importància i transcendència. Aquesta consideració es pot observar en la preocupació dels organismes internacionals com l'Unesco en la tramitació de la Convenció sobre la diversitat cultural o el tractament de la llibertat cultural de l'últim informe sobre Desenvolupament Humà del PNUD.

Els grans conflictes actuals dels escenaris internacionals tenen una dimensió cultural important i la consideració cultural pot ser una estratègia per a la

seva incidència i resolució. Les relacions internacionals hauran d'integrar a les seves polítiques un esforç per al reconeixement de la diversitat cultural del nostre planeta i la consideració o el dret de cada identitat a la seva supervivència.

En aquest sentit hem de valorar la potencialitat de les relacions internacionals com una aportació a la convivència i a la pau:

- Incorporant la dimensió cultural a l'agenda de les negociacions polítiques dels conflictes internacionals.
- Afavorint un ampli consens a les propostes dels organismes multilaterals per a l'acceptació de mecanismes de dret internacional a favor de la protecció de la diversitat cultural i el reconeixement dels drets culturals com expressió dels drets humans.
- Establint acords bilaterals, entre països amb fortes tendències d'emigració, per al tractament respectuós dels procediments d'acollida, circulació i integració. Desenvolupar una cooperació cultural bilateral que permeti a les noves comunitats mantenir un contacte amb els seus orígens i donar a conèixer les seves formes culturals.
- Desenvolupar polítiques de cooperació al desenvolupament amb els països menys desenvolupats per al manteniment de les seves estructures culturals.
- Incorporar accions i projectes culturals en els Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni, sensibilitzant la societat de la necessària participació de la cultura de la lluita contra la pobresa i l'exclusió a nivell mundial.
- Creant fluxos de circulació i intercanvi entre cultures, a través dels seus creadors, i formes d'expressió per a un millor coneixement mutu de l'altre i una presència equilibrada de la diversitat cultural als espais de difusió a nivell mundial.
- Facilitant la proposta de la Unesco de crear un gran voluntariat internacional en defensa de la diversitat cultural com a gran patrimoni actual i futur de la humanitat.
- Establir canals de cooperació per a la reducció de la denominada "bretxa tecnològica" que permeti a les societats més desfavorides incorporar-se a la societat de la informació i situar la seva visió cultural als circuits de comunicació actual.

Amb aquestes modestes aportacions pretenem reflexionar conjuntament sobre la necessitat de tenir en compte la potencialitat de la cultura en els processos de cohesió social. La necessitat d'una major incidència de totes les dimensions a favor de la convivència i la construcció d'una ciutadania democràtica requereix la creativitat en totes les dimensions.

Els actors de la cultura i els creadors o artistes sempre han estat a disposició de la societat en moments crítics o difícils aportant la seva expressivitat com a símbol polític de la democràcia i la convivència. Hem de recordar les aportacions de la cultura en les societats oprimides o les dictadures, la capacitat de mobilització i creació d'estats d'opinió en la lluita contra la segregació racial, els seus esforços per sensibilitzar la població sobre la sida o les mobilitzacions a favor de la pau. Podríem continuar amb exemples en cada una de les nostres realitats per poder valorar que les formes culturals són una mica més que la frivolitat i van més enllà, al servei d'una dimensió política imprescindible en la societat contemporània.

Amb tot això, i per acabar, els proposo reflexionar un moment sobre si podem rebutjar tot aquest capital social i plantejar-los un repte. Com hem de fer-ho perquè això sigui possible? Espero que els responsables d'aquestes polítiques

socials per a la convivència no es deixin sorprendre per solucions excessivament maximalistes i valorin el diàleg i l'humanisme com una eina imprescindible en la realitat actual.